

SURİYE'DE SİYASİ ÇÖZÜM SENARYOLARI

Riad Domazeti

İNSAMER
İHH İNSANİ VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
IHH HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

Referans için: Domazeti, Riad. "Suriye'de Siyasi Çözüm Senaryoları". İNSAMER, 20.11.2020.

Analiz

Suriye'deki şiddet inişli çıkışlı bir seyir izlese de devam eden kriz için askerî çözüm ihtimalinin zayıfladığı, siyasi çözüme ilişkin senaryoların daha fazla tartışılmaya başlandığı bir aşamaya girildiği görülmektedir. Özellikle Amerikan seçim sonuçlarının da alınmasıyla birlikte, Suriye'deki tüm tarafların pozisyonlarını yeniden gözden geçirmek ve tekrar başlayacak müzakerelere güçlü girmek için hazırlıklara giriştiği anlaşılmaktadır.

Hâlihazırda Suriye'de başta silahlı grupların tasfiyesi olmak üzere mülteci sorunu, demografik değişim, fakirlik ve yabancı askerî varlığı, yerel düzeyde siyasi çözümü zorlaştıran unsurlardır. Küresel anlamda ise başta İsrail'in güvenliği olmak üzere Rusya'nın yayılmacılığı, İran'ın tatmin olmaz mezhepçilik hedefleri, ABD ve bazı Avrupa ülkelerinin enerji kaynaklarını kontrol etme hırsları ve ideolojik amaçları, siyasi sürecin başarısız olmasının başlıca sebepleridir.

Uluslararası ilişkilerde köklü dönüşümlerin yaşadığı bu süreçte, Suriye'deki çatışmalar dondurulmuş durumda olsa da zaman zaman mevcut gergin ortamın bazı yansımaları gözlenmektedir. Örneğin ekim ayında Rus hava kuvvetlerinin Türkiye destekli Özgür Suriye Ordusu'na (ÖSO) bağlı Feylak'uş-Şam eğitim kampını hedef alması sonucu, gruba bağlı 80 kadar savaşçı hayatını kaybetmiş, 90 kişi de yaralanmıştır. Rus ve rejim güçlerinin bu saldırı ile Türkiye'nin karalılığını test etmek istediği de tahmin edilmektedir.

Öte yandan İdlib'de Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) tarafından kurulan gözlem noktalarından bazıları tahliye edilmiştir. İdlib'de son çatışmaların ardından Soçi ve Astana anlaşmalarını ihlal eden rejim ve Rusya, Kuzey Hama ve İdlib'in doğusundaki bölgeleri ele geçirmiştir. Rejimin kontrol ettiği toprakların içinde kalan Morek, Hattat ve Şir Magar'daki

İNSAMER
İHH İNSANİ VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
IHH HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

gözlem noktalarının işlevini yitirmesi ve oluşan riskler nedeniyle de bu tahliye kararının alındığı anlaşılmaktadır. Bu arada Suriye'nin güneyinde Rusya ve İran destekli milisler arasında da çatışmalar yaşanmaktadır. Dera kentinde dördüncü tümene bağlı İran ve rejim milislerinin düzenlediği güvenlik operasyonları, Rusya destekli "çözüm" savaşçıları ile bu milisler arasında çatışmalar yaşanmasına sebep olmaktadır.

Bugün Suriye nüfusunun yaklaşık %60'ı mülteci konumundadır ve siyasi çözümsüzlük nedeniyle halk ağır mağduriyetler yaşamaya devam etmektedir. Ülke topraklarının %35'i ayrılıkçı terör örgütü PKK'nın Suriye kolu PYD/YPG kontrolündedir. Ayrıca başta petrol olmak üzere ülkenin su ve tarım kaynakları da büyük ölçüde Suriyelilerin kontrolü dışında kalmıştır. Uluslararası kamuoyunda Suriye Demokratik Güçleri (SDG) adıyla tanınan PYD/YPG'nin bölgenin demografisini değiştirme girişimleri, yerli Arap nüfusun tepkisini çekmektedir. Son olarak Fransa'da Hz. Muhammed'e yönelik yayınlanan hakaret içerikli karikatürleri protesto eden göstericilere ateş açan örgüt militanları, birkaç kişinin ölümüne sebep olmuştur.

Öte yandan ABD'nin hem Sezar Yasası yaptırımları hem de 9 Kasım'da ABD Hazine Bakanlığı tarafından açıklanan ve ağırlıklı olarak petrol sektöründe faaliyet gösteren Suriye ile bağlantılı 11 kuruluşa uyguladığı yaptırımları, Suriye rejimini ekonomik olarak zor duruma bırakmaktadır. Bu noktada ABD'nin rejime yönelik yaptırımlarının özellikle Kuzey Suriye'deki PYD/YPG lehine sonuç verdiğinin de altını çizmek gerekmektedir. Bu süreç PYD/YPG'nin hem tarım hem de enerji sektöründe Suriye içinde ekonomik ve siyasi olarak güçlenmesine yol açmaktadır. Mesela ülke için en stratejik gıda maddesi olan buğday ihtiyacını karşılamakta aciz kalan rejim, PYD/YPG'den döviz kuruyula buğday satın almaktadır. Bu durum iki bölge arasında büyük bir ekonomik dengesizliğe yol açmaktadır. Hatta PYD/YPG kontrolündeki bölgelerdeki maaşlar, rejim kontrolündeki memurların maaşını geçmiş

durumdadır. ABD önderliğinde uluslararası kamuoyunun desteğini alan PYD/YPG ise Deyrizor kırsalındaki Ömer petrol sahasını korumak amacıyla uluslararası koalisyonla askerî tatbikatlar yürütmektedir. DAESH terör örgütü ile mücadele kisvesi altında devam eden tatbikatlar, PYD/YPG'nin bölgedeki hâkimiyetini konsolide etmek için bir fırsata dönüştürülmektedir. Bütün bu gelişmeler de Suriye'deki krizin askıda bekletildiğini ve hâlen ciddi bir çatışma potansiyeli barındırdığını göstermektedir.

Askerî Çatışmalardan Siyasi Çözüme

Suriye içindeki gelişmeler ve küresel siyasetteki dönüşümler ortasında askıda bekleyen Suriye krizinde, siyasi çözüm nasıl şekillenecek? Realist bir bakış açısıyla değerlendirildiğinde Suriye'nin toprak bütünlüğü nasıl sağlanacak, fiili bölünmeye nasıl son verilecek ve muhalefetin de temsiliyetini içeren bir siyasi geçiş nasıl mümkün olacak? Suriye yeniden ulusal birliğini ve toprak bütünlüğünü sağlayabilecek mi? Ülke federasyonla mı yönetilecek yoksa Kuzey Suriye ve İdlib'de iki ayrı otonom bölgeden oluşacak, yerel yönetimlerin güç kazandığı bir siyasi tablo mu ortaya çıkacak?

Küresel güçlerin pazarlıkları Suriye'nin geleceğini şekillendirmede kilit rol oynarken, tıpkı geçmişte Doğu-Batı Almanya, Kuzey-Güney Yemen, Kuzey-Güney Kore örneklerinde olduğu gibi bir formülle ülkenin Doğu-Batı Suriye şeklinde ayrılması mı, yoksa federe bir siyasi yapı kurulması mı burada çıkarı olan güçler açısından daha etkili olur tartışılmaları da hız kazanmış durumdadır.

Son dönemde gerek uluslararası forumlarda gerekse Suriye sahasındaki ülkelerde savaş sonrası Suriye'nin siyasi ve hukuki geleceğine ilişkin projeksiyonlar ve planlamalar yapılmakta, ülkenin kaderini belirleyecek senaryolar hazırlanmaktadır. Bu senaryolar genellikle Batılı başkentlerde harmanlanırken, Suriyeli düşünce kuruluşlarının, analistlerin ve aydınların meseleyle ilgili hâlâ romantik fikirlere

sahip olduğu ve düşüncelerinin gerçekçi bir düzeyde netleşmediği görülmektedir. Suriyeli farklı muhalif siyasetçiler ve aydınlarla yapılan görüşmelerden, bu kesimlerin Suriye'nin siyasi geleceğini nasıl gördükleri sorusuna hâlen hazırlıklı olmadıkları ve bu konuda yerli bir çözüm önerilerinin bulunmadığı anlaşılmaktadır. Diasporadaki Suriyeli aydınların ülkeleriyle ilgili tasavvurlarının objektif ve pragmatik bir vizyonla şekillenmediği, şiddeti ve savaşı sona erdirmek için gerekli olan gelecek projeksiyonlarının net olmadığı görülmektedir.

Suriye'yi kendisinin ve çevresindeki birkaç kişinin şahsi mülkiyeti gibi yöneten Beşşar Esed'in, İran'ın da desteğiyle muhaliflerin son kalesi olarak kalan İdlib ve civarını ele geçirme niyetinde olduğu ve burada PYD/YPG'ye kısmi bir özerklik vererek bölgeyi yönetmek istediği bilinmektedir. Esed rejiminin Suriye halkına karşı yürüttüğü ayrıştırıcı mezhepsel politikalar ve sergilediği uzlaşmaz tavır, hem Suriye'nin toprak bütünlüğüne zarar vermekte hem de meşruiyetin silah zoruyla kazanılmaya çalışıldığı ülke topraklarını insansızlaştırmaktadır. Sahada ve diplomaside yürütülen tüm çabalara rağmen ortaya çıkan tablo, özgürlüğe ve demokratik çözüme inanan Esed rejimin despotik zihniyetinden kolay kolay kurtulamayacağına işaret etmektedir.

Suriyelilerin kendi meselelerini siyasi olarak çözememeleri sebebiyle ülkede küresel güçlerin senaryoları ve projeksiyonları öne çıkmaktadır. Suriye sahasında Türkiye gibi komşuların yanı sıra İran, Rusya, ABD ve Suudi Arabistan, Mısır, Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) gibi güçler de ülkenin geleceğini şekillendirmeye aday önemli aktörler arasındadır. Bu noktada Suriye krizi boyunca sahada ve diplomaside doğrudan taraf olmayan

ancak gelişmelerin seyrinde etkili olan ve kendi sorunlarıyla boğuşan istikrarsızlık içinde bir Suriye isteyen İsrail'in pozisyonu da göz ardı edilmemesi gereken bir konudur.

Suriye sahasında etkili olan güçler, Cenevre ve Astana gibi siyasi çözüm süreçlerinde de belirleyici konumdadır. Cenevre'de devam eden anayasa çalışmaları, Moskova ve Esed rejiminin uzlaşmaz tavrı nedeniyle başarısız olmaktadır. Rejim ve Rusya, siyasi statükonun mevcut hâliyle devam etmesi için anayasa görüşmelerini sabote ederken, bazı Avrupa ülkeleri de PYD/YPG'nin özerk yönetim olma hayalini güvence altında almaya yönelik bir tutum sergilemektedir; Ankara'nın da bu görüşmelerden umutlu olmadığı bir sır değildir.

Nasıl bir Suriye?

1. Özerk Bölgelere Ayrılmış Suriye Senaryosu: Bugün Suriye fiilî olarak üç yapıya bölünmüş

durumdadır: Başkent Şam ve ülkenin ana kentlerini kontrol eden rejimin yanı sıra kuzeyde PYD/YPG'nin kontrol ettiği bölge ve Türkiye sınırında muhaliflerin kontrolündeki İdlib bölgesi. Bu model en çok Fırat'ın doğusuna hâkim durumdaki PYD/YPG tarafından arzu edilmektedir. Batı dünyası ve Rusya'dan aldığı destekle finansman, savaşçı bulma, silah ve askerî eğitim konusunda sorun yaşamayan PYD/YPG, uluslararası kamuoyundan aldığı siyasi destekle de sahada bir aktör olarak meşruiyet kazanmaya çalışmaktadır. Örgüt, 100.000 kadar milisle Suriye rejiminden sonra Suriye toprak bütünlüğünü tehdit eden bir yapı durumundadır.

Suudi Arabistan, BAE ve Mısır gibi önde gelen Arap ülkelerinin de Suriye ile ilgili senaryolarında,

Esed rejimi yanı sıra Kuzey Suriye'de güçlü bir PYD/YPG varlığına karşı olmadıkları bilinmektedir. Arap ülkelerinin Suriye'nin

*Suriyelilerin
kendi
meselelerini
siyasi olarak
çözememeleri
sebebiyle
ülkede küresel
güçlerin
senaryoları ve
projeksiyonları
öne
çıkılmaktadır.*

kuzeyinde PYD/YPG'nin otonom bir yapı kurmasını desteklemelerinin amacı, İran'ın Tahran-Beyrut arasındaki kara bağlantısını kesmek ve Suriye'de İran'ı dengelemektir; ayrıca Türkiye'nin güneyde daha fazla alan kazanmaması ve Suudi Arabistan sınırına yaklaşmaması için de böyle bir oluşumu desteklemektedirler. Birinci senaryoya ABD ve bazı Avrupa ülkeleri de destek vermektedir. Onların desteklerinin temelinde ise enerji hesapları ve ideolojik gerekçeler bulunmaktadır. Avrupa kamuoyu, Cenevre'deki görüşmelerde Fırat'ın doğusundaki özerk yönetimi desteklediğini sürekli belirtmektedir. Avrupalılar, "özyönetim" olarak tanımladıkları PKK/PYD modelini, başarılı ve tüm Suriye'de uygulanabilir bir model olarak görmektedir.

Mevcut dinamiklere bakıldığında Suriye'nin üç ayrı devlete bölünmesi ihtimali fazla olmasa da Kuzey Irak'ta olduğu gibi fiilî otonom bölgelere ayrılması ihtimali hayli güçlü görünmektedir.

2. Federe Suriye Senaryosu: Suriye'nin siyasi geleceğine ilişkin ikinci tartışma ise federe bir Suriye inşası fikri etrafında yapılmaktadır. Bu senaryoya göre İdlib, Fırat'ın doğusu ve Şam'daki rejimden oluşan üç farklı yerel yönetimin iç işlerinde geniş yetkileri olacak şekilde ortak bir siyasi oluşum kurmaları konusu değerlendirilmektedir. Bu senaryo en çok Rusya tarafından desteklenmektedir. Rusya'nın kendi iç siyasi tecrübesine de dayanan bu senaryoda, PYD/YPG unsurları rejim ordusuna katılacak ve rejim tüm Suriye topraklarının kontrolünü yeniden sağlayacaktır. 2017 yılında Esed rejimi ile YPG terör örgütü arasında yapılan görüşmelerde, "anayasal güvence altında federal bir bölge" talebinde bulunan YPG, ülkenin kuzeyinde Arapların çoğunlukta olduğu bölgelerden çekilmesi karşılığında özerklik talep etmiştir; hem rejim hem de Rusya'nın bu görüşmeleri olumlu değerlendirdiği bilinmektedir.

Bütünüyle rejimden yana bir tutum içerisinde olan ve rejimin iktidarını konsolide etmeyi amaçlayan Rusya'nın savaş sonrası dönemde Suriye'deki ekonomik anlaşmalarda ayrıcalıklı

tek otorite hâline gelerek ülkenin geleceği hakkında söz sahibi olmak istediği, bunun için de rejim karşıtı muhalifleri zayıflatarak rejimin bekasını garantileyen siyasi bir çözüme ulaşmaya çalıştığı değerlendirilmektedir. Rusya'nın ayrıca PKK/YPG'nin bölgedeki varlığından da pek rahatsız olmayacağı, Esed rejimi ile enerji, su ve tarım alanlarında yapılacak paylaşımlar karşılığında bu durumu benimseyebileceği de anlaşılmaktadır. Bu senaryoda Rusya, tüm kazanımlarına ilaveten bölgede tarihî rakibi olan Türkiye'ye karşı da bir kart elde etmiş olacaktır. PYD/YPG'nin özerklik talebini olumlu karşılayan Rusya ve Esed rejimi, buna karşın İdlib'deki sivil yönetime terörist muamelesi yapmaktadır.

Rusya, güneyde daha önce ÖSO saflarında savaşan bazı grupları rejimle barıştırmıştır ancak buradaki grupların siyasi ve askerî nüfuzu zaman içinde tamamen erimiştir. Moskova'nın en önemli hedeflerinden biri, rejimle PYD/YPG'yi bir araya getirerek bölgede ABD'nin etkisini kırmak ve Fırat'ın doğusundaki petrol alanları üzerinde daha fazla söz sahibi olmaktır. Bunun için de Fırat'ın doğusundaki bölgede yeni Rus üsleri inşa etmeye yönelik bir politikası vardır. Bu senaryoya İran'ın da -bölgedeki menfaatleri ile çatışmama koşuluyla- sıcak bakabileceğini söylemek mümkündür.

Muhaliflerin Esed rejimine boyun eğmeyeceğini ve rejimle ortak bir çatı altında siyasi bir oluşumu kabul etmeyeceğini bilen Rusya'nın İdlib'deki temel amacı, stratejik askerî tesislerine yakın olan bölgenin güvenliğini sağlamaktır. Bunun için de her ne kadar bazı muhalif gruplarla rejim arasında arabuluculuk yapıyor görünse de muhaliflere yönelik hava saldırılarıyla rejimin işini kolaylaştırmaya çalışmaktadır.

3. Toprak Bütünlüğü Sağlanmış Birleşik Suriye Senaryosu: Bu senaryo daha çok ÖSO gibi ılımlı muhalif ve aydınların senaryosudur. Türkiye de bu senaryoyu hayata geçirmek için hem DAESH hem de PYD/YPG'ye karşı askerî operasyonlar düzenlemiştir.

Suriye'nin toprak bütünlüğünü ve ulusal birliğini tekrar sağlama işinin imkânsıza yakın derecede

zor olduğunu söylemek abartı olmayacaktır; zira hem ülkedeki yabancı askerî varlığı hem de küresel güçlerin bölgeyi şekillendirme projeleri, Suriye'nin geleceğini belirsizleştirmektedir. Üstelik ABD'deki başkanlık seçimlerini Demokrat aday Joe Biden'ın kazanması, Suriye ile ilgili Amerikan senaryolarını da köklü biçimde etkileyecektir. Obama döneminde başkan yardımcılığı görevini yürüten ve Suriye'de Obama'nın bıraktığı siyasi ve askerî kaosun bir parçası olan Biden'ın, dolayısıyla ABD'nin, önümüzdeki dört yıl boyunca benimseyeceği dış politika ve Suriye'ye yaklaşımı şu an için büyük bir muammadır.

Burada ele alınanlar dışında elbette çeşitli platformlarda başkasenaryolar tartışılmaktadır.

Küresel ve bölgesel dengelerin yeniden şekillendiği bu dönemde, Suriye dosyasının da yeni bir ivme kazanacağı muhakkaktır. Suriye krizini sonlandıracak uluslararası konferans ve toplantıların önümüzdeki süreçte yoğunlaşması beklenmektedir. Bunun için özellikle Suriyeli muhalif grupların, siyasi temsilcilerin ve aydınların, Suriye'nin geleceğine ilişkin siyasi çözüm seçeneklerini reel bir şekilde ele almaları ve bir çerçeve ortaya koymaları büyük önem taşımaktadır. Zira mevcut durumda Suriye'deki çözümün Suriyelilerin elinde olmadığı, yabancı başkentlerde yapılacak pazarlıkların Suriye sahasında daha belirleyici olacağı anlaşılmaktadır.

